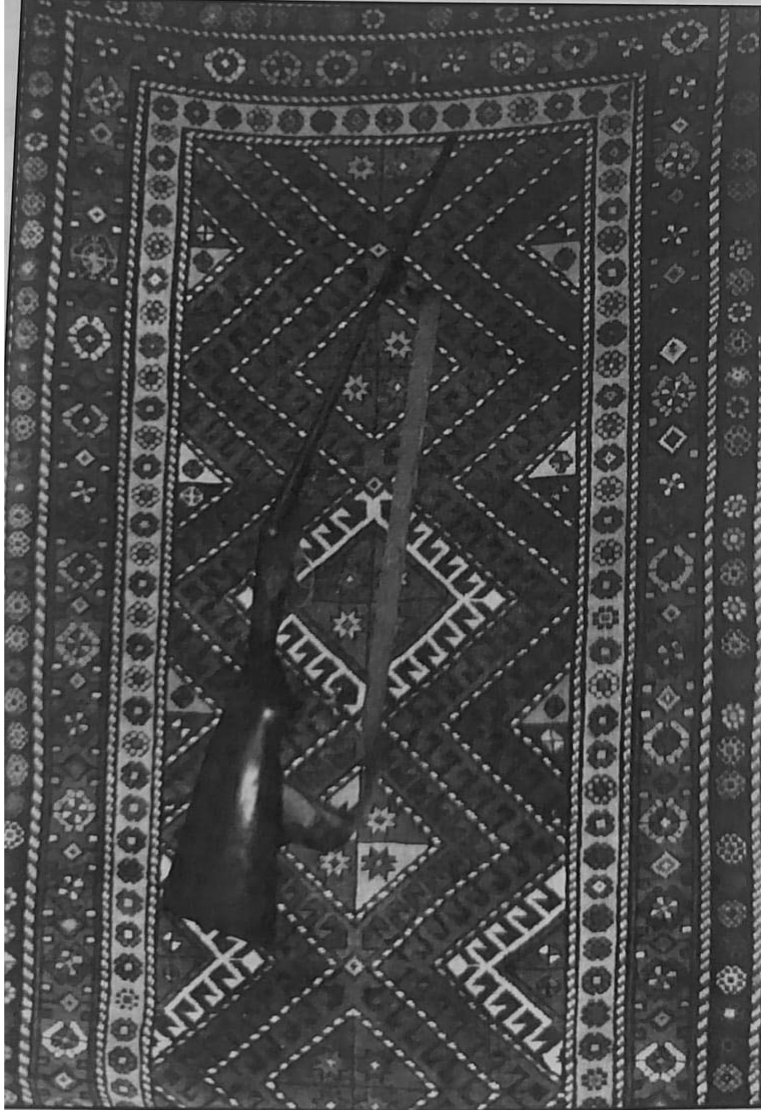

Xalçanın üstündən asılan silah

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə “Müzəffər Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə 44 günlük “Vətən Müharibəsi”ndə qazanılmış tarixi qələbə, Ermənistan tərəfindən törədilmiş sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlər, habelə müharibə cinayətləri ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması” istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Culfa rayonunun Milax kəndində İrandan gəlmiş olan rəhmətlik Nağı əmi ilə erməni zülmünün nəsib etdiyi yetimçiliklə böyüyən rəhmətlik Sara xalının özlərinə əllərinin qabarı ilə qurduqları evlərində 5 qız, 1 oğlan övladı böyüyürdü. Onların bu yuvaları uzun illərə başa gəlmişdi. Çünki bu yuva quşun dimdiyində bir-bir daşdığı saman çöpü misalı ilə qurulmuşdu. 6 uşaq, arxalarında atasına, heç bir köməyi olmayan bu insanların yuvalarını çiynilərində daşıdıqlarını çay daşlarını su yerinə alın tərləri ilə qarışdırırdıqları palçıqla hər gün bir qarış ucaldan zəhmət əlləri qurmuşdu. Bu yoxsul yuvada ən bahalı əşya divara vurulmuş nimdaş, amma ana yadigarı xalçanın üstündən asılmış silah idi. Bu silahı Sara xala həyatı bahasına əldə etmişdi. Onu göz bəbəyi kimi qoruyurdu. Bu silahı bir azərbaycanlı qadının göz bəbəyi kimi qorumasına səbəb amillər var idi. Bu qeyrətli qadına həyatda yaşadığıları "sevdirmişdi" bu silahı. Onu hər gün yatağını açıb yatdığı yerdə - başının üstündə asmasının, o silahın yerinin dəyişilməz olmasının səbəbi vardı.

Dəfərlərlə bu ailənin ehtiyacı yaranmışdı, uşaqlardan ağır xəstələnməni olmuşdu, onu həyata qaytarmaq üçün pul lazım olmuşdu, lakin o silah həmin xalçanın üstündən endirilməmişdi, satılmamışdı. Çünki Sara xala öz varlığını o silahda görürdü. Bir tikə çörəyini o silaha görə rahat yeyirdi. Gecə səhərədək başının üstündən asılan o silaha görə gözü-nü yuma bilirdi. Uzun illər öncə - 10-11 yaşında köksünə sığıb özü ilə götürmüşdü o silahı. O zaman ki, bu balaca qızçıqazın gözələrinin qarşısında gördükləri fonunda düşüncəsində qurtuluş yolu olmuşdu o silah. 10-11 yaşlı uşağın ömürlük psixoloji sarsıntısına çevrilmişdi o silah. Üstündən uzun illərin keçməsinə baxmayaraq hələ də Sara xalanı 10-11 yaşına bağlayan xatirə idi o silah. Onun düşüncəsini didib-parçalayan, bu qadını rahat buraxmayan, azad yaşamasına əngəl törədən, bir an görməsə, öl bələcəyi anlamına gələn hisslər o silahda gizli idi...Sara xalının həyat tarixçəsi barədə mənə Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Arxivində blokada ilə bağlı tədqiqat apararkən söhbət əsnasında arxivin eməkdaşı Zülfiyyə xanım danışmışdı. Sara xala Zülfiyyə xanımın həyat yoldaşının nənesi imiş. Onlar uzun illər bir yerdə yaşayıblar. Zülfiyyə xanım bu qadının gəlini hesab olunub. Ona elə öz anası kimi də qayğı göstərmiş. Yaşlı vaxtlarında onu yuyundurub. Zülfiyyə xanım Sara xalının bədənində çoxlu güllə yerləri gördüyünü deyir. Məlum olur ki....."Ananın bəxti qızına taxtdır", - deyirlər. Sara xalının da taleyinə erməni xislətinin hər üzünü gören anasının bəxti taxt olmuşdu.

Ömrünün ayrı-ayrı dövrlərində bir neçə dəfə erməni zülmü ilə qarşılaşmış, son mənzilinə də elə bu dünyadan bir ürək dolu erməni dağı-düyünü apardı bu qadın. Sara xalının anasıgil 1905-1907-ci illərdə qədim Zəngəzur mahalından ermənilər tərəfindən öz yurd-yuvalarından didərgin salınaraq Naxçıvana pənah gətirən ailələrdən birinin

övladı olub. Lakin sən demə, bu ailələrin Naxçıvanda rahat yaşaması cəmi 9-10 il çəkəcəkmiş. Burada da ermənilər onların dincliyini pozacaq, öz əzəli Zəngəzur torpaqlarında olduğu kimu, burada-Naxçıvanda da onların rahat, sakit həyatının qeniminə çevriləcəkdilər. Və o zaman cəmi 10-11 yaşlarında olan Sara xalının gözələrinin önündəcə dəhşətlər, faciələr yaşanacaqmış. 1916-1918-ci illərdə necə ki, soydaşlarımız Ermənistandan-əzəli torpaqlarımızdan didərgin salınırdılar, həmin proses Naxçıvanda da davam etdirilirdi. Burada yaşayan ermənilər də soyqırımlar törədirdi, insanların qanını içirdilər. Culfanın Milax kəndində yaşayan insanlar da həmin dövrün erməni zülmünə məruz qalanlardan olmuşlar. O vaxt balaca Sara həmin faciələr içərisində tək-tük qalan, alnına "hələ yaşamağın" sözləri yazılan insanlardan olubmuş. Erməni vəhşətindən canlarını götürüb Milax yaxınlığındakı mağaralara üz tutan insanlar qanın içərisində oraya çatıbmişlər. Saranın da bədənini güllə mermilərindən xeyli sayda yaralar alsa da, lakin tab getirə bilibmiş, o, yaşayıbmış.

Bəlkə də təsadüfi bir hadisə baş verməsəydi, o da mağarada ölən yüzrlərlə insandan biri olacaqdı. Bu balaca qızçıqaz günlərlə o mağarada ac, susuz qalmışdır. Anasının yanında oturub, onu yatmış hesab edən Sara "ana yatma, dur, dur, gedək evimizə. Niyə mənə cavab vermisen?", - deməsinə baxmayaraq anası hələ də uyuyurmuş. Sara belə düşünmüş ki, anası yatıb, yorğunluqdan yuxudan ayıla bilmir. Axı onlar zalım ermənilərin zülmü ilə dağıdərə dolaşmışdılar, axır bu mağara-

ya sığınmışdılar. Həmin vaxt Saranın sığındığı anasının susmuş cənəzəsi, bir də mağarada həyatını itirmiş insanların birinin yanından götürüb sinəsinə sıxdığı həmin silah olmuşdu. O, nə anasının yanından uzaq dururdu, nə də ki, sinəsindəki silahı yeri qoyurdu. Onu gözü qarşısında törədilən bu faciələrin fonunda yaşadın, həyata bağlayan tək anasının hələ də yatdığını hesab edən düşüncələri, bir də həm özünü, həm də mağarada qanaxmadan dünyasını dəyişmiş və ağrıdan zərərən yüzrlərlə yaralı insanın xilasını gördüyü, sinəsinə sıxdığı silah idi. Ermənilərin bir yandan, yerli əhəldən sağ qalanların isə bir yandan axtardığı didərgin insanlar əksəriyyəti artıq dünyalarını dəyişmişdilər. Sara isə axşamüstünün toranında qorxa-qorxa mağaradan çıxıb yaxınlıqda su tapmaq, anasına götürmək, "bəlkə su içirsəm oyanar", - düşüncəsi ilə bayıra çıxanda onu kənlilərdən biri görür. Sara ilə mağaraya qayıdır, buradakı fəlakəti görür. Kəndə xəbər aparır, gecə ilə gəlib insanları buradan daşıyıb dəfn edirlər, yaralıları evlərdə gizlədirlər. Qohumlarının əksəriyyətini itirən Saranı isə günlərdir ana-bacısını axtaran, bacısından cəmi iki yaş böyük olan qardaşı Qəzənfərə verirlər.

Tarixin bütün dövrlərində düşməni yerində tutmaq bacaran naxçıvanlılar bu dəfə də düşməne qarşı mübarizə aparmışlar. İtkiləri, yaralıları, dağılan evləri-əşikləri say-say şəkildə olsa da, kəndlərini tərk etməmiş, orada qapılarının ağzına yerləşdirilmiş ermənilərlə yenə də birlikdə yaşamışlar. Dəfərlərlə törədilən belə hadisələr, torpaqsız ermə-

nilərin fitnə-fəsadi dözülməz olsa da, sovet imperiyasının həyata keçirdiyi Pyotrdaşqalma siyasətin mahiyyəti məhz belə idi: ermənilər Azərbaycan torpaqlarına yerləşdirilməli, onlarla birlikdə yaşamaq, zaman gəldikdə isə azərbaycanlılara qarşı torpaq iddialarında olmalı, "bura bizimdir, çıxın buradan", - deməli, qan tökməli idilər. Tarixə nəzər salsaq, XIX əsrdə haradan gətirildikləri bilinməyən bu nankor tayfanın torpaqlarımıza yerləşdirilməsi ilə hər 10-15 ildən bir belə soyqırımlarla qarşılaşa bilirik. Tək Naxçıvanda yox, Azərbaycanımızın digər bölgələrində də zaman-zaman minlərlə azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, evləri talan edilərək yurd-yuvasından didərgin salınıbmışlar. 1918-ci ilin mart-aprəl aylarında Bakı, Şamaxı, Quba, Lənkəran və digər ərazilərdə erməni qəddarları 50 min azərbaycanlı qətlə yetirmiş, 10 minlərlə insanı öz torpaqlarından qovmuşdular. Təkcə Bakıda 14 min, Zəngəzur qəzasında 3257 kişi, 2276 qadın, 2196 uşaq öldürülmüşdü. 1061 kişi, 799 qadın, 485 uşaq yaralanmışdı. Ümumi yaralananların sayı 10 min 68 nəfərə çatmışdı. 1992-ci ildə növbəti dəhşətli soyqırım aktı isə Xocalıda törədildi. İnsanlar qışın bıcaq kimi kəsdiyi 26 fevral gecəsində dağlara üz tutdular. Güllələndilər, səpələndilər düzlərə. Gözləri qandan doymayan düşmənlər ölənlərin cənəzəsinə qarşı vəhşilik törətdi: əlləri, ayaqları kəsildi, gözləri çıxarıldı, dərilləri soyuldu. Azərbaycan müstəqilliyini bərpa edib dövlətçilik ənənələrinə yenidən qayıtdıqdan sonra öz tarixi keçmişinə siyasi qiymət vermək istiqamətində də bir sıra addımlar atmışdır.

Bu sahədə ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin misilsiz xidmətləri olmuşdur. 1998-ci il 26 mart tarixli "31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı haqqında" Fərmanı azərbaycanlılara qarşı 1918-ci il mart hadisələri zamanı törədilmiş vəhşiliklərin üzə çıxarılmasında mühüm rol oynamışdır. Eyni zamanda baş vermiş hadisələrə həqiqi qiymətin verilməsində mühüm siyasi, hüquqi və tarixi sənəddir. Bu sənədlə ilk dəfə olaraq XX əsrdə mərhələlərə 1905-1907, 1918-1920, 1948-1953, 1988-1993-cü illərdə azərbaycanlılara qarşı həyata keçirilmiş qırğınların rəsmi olaraq xronikası qeyd edilir və bütün Cənubi Qafqazda azərbaycanlı əhaliyə qarşı etnik düşmənçilik siyasətinin kökləri göstərilir.

Həmin müdhiş hadisənin baş verdiyi günlər Milax kəndində yüz-

lərlə insanın həyatına son qoyduğu kimi, Qəzənfərə bacısı Saranın da uşaqlığına son qoydu. Onlar bu hadisələrdə uşaqlıqlarını itirdilər. Həmin gündən Saranın əlindən oyuncaqları alındı, əvəzinə mahiyyətini belə dərk etmədiyi, lakin özünü müdafiə edə biləcəyini düşündüyü həmin o silah verildi. O silah ki, Sara ölənədək yatağını xalçanın üzərindən asılan o silahın altında açdı. Həmin gündən Qəzənfər Saraya ata, Sara isə Qəzənfərə ana oldu. Bacı-qardaş idilər, dost da oldular. Onlar dərddə ortaqına çevrildilər. Qəzənfər günlərlə bacısının bədənindəki güllə yaralarının sağlamlası ilə məşğul oldu. Kənddəki türkçəarəçi Fatma nəninin dağların-düzlərin gülündən-çiçəyindən hazırladığı məlhəmlər Saranın həyatını xilas etdi. Bu balaca qız çox əziyyətlər çəkərdə, günlərlə iniltisi kasıb komalarını ağzına alsa da, yaraları irinləyib onu istilik içərisində gözü qarşısında öldürülən anasının itkisi kimi yandırsa da, dözdü Sara, çünki yaşamaq idi, ona "öl" hökmü verilməmişdi. Bədənindəki yaralar bu körpəni uzun zaman incitsə də, yaşadı...Zaman keçir. Bəzən onu tutub saxlamaq ən böyük istəyimiz olsa da, o, ötür, ötməlidir də. O dayanmır, irəliləyir. Bizi də öz qanunlarına tabe etdirərək irəliləyir. Zaman Qəzənfərə Saranı da öz axarı ilə böyüdüb gənc bir oğlana və qıza çevirmişdi. Qəzənfər evlənmişdi. Sara o vaxtlar qonşuluqda İrandan kəndə gələn Nağı ilə ailə qurdu. Nağı da ta Vətəninə qayıtmadı.

Onlar burada özlərinə yuva qurdular. Özlərinə bir otaq tikənədək Qəzənfərin yanında qaldılar. Sonra öz yuvalarına köçdülər. Saranın qurduğu yuvasına ilk zinəti anasından-qalma köhnə xalçanı otağının divarına vurmaq, üstündən də o silahı-özü ilə bərabər o dəhşətli hadisəyə şahid silahı həmin xalçanın üstündən asması oldu. Bu ər-arvadın hər il bir qədər genişləndirdikləri evləri 6-8 il ərzində böyük bir ailənin yuvasına çevrildi. Onların 5 qız, 1 oğlanları dünyaya gəldi. Qızları doğulduqca Sara silahına daha çox başlanırdı, onu göz bəbəyi kimi qoruyurdu. Dəfərlərlə qohum-qonşuları o silahı istəmişdilər, satmasını təklif etmişdilər. Lakin o buna razı olmamışdı. Hətta bu sözü danışmağı birdəfəlik qadağan etmişdi onlara. Hər kəsə qəlbini-sirini açmayan bu qadın o silahı dənənədək özü, ailəsi üçün qorumuşdursa, artıq o silah onun 5 qızının namusunun qoruqçusu idi.

Ardı Səh. 15

Əvvəli Səh. 14

Sara xalçanın üstündən asılan silahı o günə saxlayırdı ki, 11 yaşında qarşılaşdığı hadisə ilə bir daha qarşılaşarsa, öz əlləri ilə qızlarını öldürəcəkdə, onların düşmənin əlinə keçməsinə izn verməyəcəkdə. O silah bir həyatın keçməkeşlərindən keçən Saranın simasında bütün azərbaycanlı qadınların məfkurəsi, namusunu, məniyyətini düşməndən qorumaq, müdafiəsi idi. Sara kimi minlərlə qadınlarımız öz əlləri ilə qızlarını boğub öldürürdülər, lakin düşmənin əlinə keçməsinə razı olmazdılar. Həyatın, taleyin Saraya bəxş etdiyi 5 qız övladının da xilasını onun özünün illərdən bəri böyük bir psixoloji qorxu içərisində yaşadığı günlərdə ümidi olan həmin silah idi...

İllər ötdürdü... Sara xalçanın üzərində ağır-əziz tutduğu silah elə oradanca asılı qalmaqda idi. Çünki hələ ki, ermənilər yerlərində oturmuşdular. Sara xalçanın qızları isə bir-birinin ardınca öz yuvalarına uçurdular. Oğlunu da evləndirmişdi, gəlinini də getirmişdi. Lakin həmin silaha əl dəyməmişdi: o yerində asılı qalmışdı... Sara xala isə hələ də yatağını o silahın altında açırdı. O silahın altında, o yatağın içərisində Sara xala qocalıb ahıllıq yaşına çatmışdı. Bəlkə bu da bir alın yazısı imiş ki, Sara xala 1918-ci ildən düz 70 il sonra - 1988-ci ildən yenidən ermənilərin torpaq iddialarının, düşmənin dəyişməz xislətinin yenidən şahidi olacaqmış. Sara xala o illər hər dəfə sərhədlərimizdə baş verən hadisələri eşitdikcə illər öncəyə qayıdır, başlarına gətirilən hadisələri bir-bir xatırlayır və dərin bir köks ötürürdü. Bəlkə də Sara xala hələ uzun illər yaşayacaqdı, 88-90-cı illərin hadisələri olmasaydı. Kim bilir, bəlkə də onun ömrünü elə uşaqlıqdan içinə sığdır-

dığı müdhiş bir qorxu qurd kimi gəlməyə başlamışdı. Onun birdən-birə yatağa düşməsi içine gömdüyü bu qorxu deyildimi?..

1988-ci ildən başlayaraq Azərbaycan yenidən ağır günlərini yaşamağa başladı. Naxçıvan 1989-cu ildən başlayaraq ermənilər tərəfindən dəmiryolunun dayandırılması ilə qısalı-uzunlu zaman kəsikləri ilə blokadaya alınmışdı. Bunun ardınca ərəzilərindən keçərək Naxçıvana gələn elektrik enerjisinin, qaz xəttinin dağıdılması ilə təbii qaz, elektrik enerjisi tamamilə dayandırıldı. Artıq 1991-ci ilə - Sara xalçanın ömrünün son günlərində Naxçıvan tamamilə blokadaya alınmışdı. Həmin ağır illərdə bu yaşlı qadının nəzini çəkmək onun hər bir övladının, nəvələrinin üzərinə düşürdü. Zülfəyyə xanım da yoldaşının nənesinin qayğısını çəkənlərdən olub. O zaman kəndlərimiz daha şəraitəzsiz şəraitdə olduğu üçün Zülfəyyə xanımgil Sara xalanı Naxçıvan şəhərindəki evlərinə gətirmişdilər. Lakin günlər ötdükcə şəhərdə vəziyyət kənddən də ağır olurdu... Zülfəyyə xanım o günləri göz yaşları ilə xatırlayır: uşaqlar balaca idi, yoldaşım işə gedirdi. Qayınatam, qayınamam yaşlı idilər. Sara xala da ki, xəstə-yataqda. Çörək dalınca mən getməli olurdum. Elə olurdu ki, evdən o başdan - saat 6-da çıxırdım, günorta - nahar vaxtına ancaq evə gəlib çatırdım. Növbədə olan insan sırasının ucu-bucağı yox idi. Kəndlərdən də camaat axışib çörək al-

maq üçün şəhərə gəlirdilər. Çünki kəndlərdə təndir salıb çörək bişirmək mümkün deyildi. O mənada ki, nə satışda un var idi, nə də kəndlərdə bir tendiri isidib çörək bişirmək vəziyyətinə gətirmək üçün yənəcə. Buna görə də əli qoynunda qalmışdı insanların. Nə edəcəklərini bilmirdilər. Çörək alıb qayıdırdım evə. Baxırdım ki, əl yumağa bir ovuc su yoxdur. Vedrələri götürüb gedirdim çəsməyə. Bəlkə 10 dəfə, 15 dəfə gedib-gəlirdim. Həmişə blokadanın o ağır illərini xatırlayanda məni düşündürən bir məsələ olur - o illərin qış fəsli. İlahi, adam dəhşətə gəlir o qışları xatırlayanda. Bilmirəm, necə izah edim, təsvir edim o qışları. O qədər də qar yağdırdı, şaxta olardı? Həqiqətən də son illər iqlim dəyişikliyi baş verib. İndi kimə 90-cı illərin qışı haqqında danışsaq, vallah inanmazlar.

Çünki son illər qış ayları çox mülayim keçir. Ancaq o illərdə küçələrdə 15-20 santimetr buzun üzərində hərəkət edirdik. Evlərin şifərlərindən buz baltaları sallanırdı. Elə ki, noyabr girdi, bir dəfə qar yağdı, vəssalam, həyat dayanırdı, düz marta qədər. Bütün su, kanalizasiya sistemi donurdu. İnsanlar, xüsusilə də qadınlar olmanın çətinlikləri ilə üzləşməli olurdular. Daşdıığımız suları evdə işlədəndən sonra onları bir də vedrə-vedrə bayıra daşıyırdıq. Su daşıyanda əllərim donub hissiyatını itirirdi. Evə gəlirdim, bir isti yox idi ki, əlini tutub isidəsən. Məcbur əllərini qoynuna qoyurdun. Düz bir saata donu açılırdı. Evlər

də buz kimi idi. Daimi yanar yox idi. Bu gün tapdınsa bir şey, yanacaq, tapdınsa, soyuqda oturmağa məhkəm idin. Əvvəllər odun, çör-çöp tapıb sobanı alışırdırdıq. Sonrakı qışlarda artıq o da qalmamışdı. Çünki insanlar hamısı soyuqla mübarizə aparırdılar. Sonrakı illər camaata neft, salyarka normaları verilməyə başlandı. Allahım, o növbələri xatırlamaq nə qədər dəhşətlidir. Saatlarla talon əlində soyuq havada, ayaq üstündə dayanmalı idin ki, 5-10 litr yanacaq ala biləsən. Yaxşı aldın, bunu maşınkada yandırıb yemək hazırlayasan, sobada yandırıb evi isidəsən?.. Bax o norma ilə bunun hansını etmək isə bir başqa dərd idi. Sonralar artıq mağazalarda baha qiymətə olsa da, un tapılırdı. Elektrik xətləri o qədər yüklənirdi ki, bir də görürdün ki, axşamdan yüksək gərginlikli xətlərdə qəza baş verib, şəhərə qədər təmir edilməyib.

Deməli, həmin gün mağazalarda çörək də olmayacaqdı. Məcbur qalıb, həyətdə sacda çörək bişirməli olurduq. Bu mənim üçün çox ağır idi. Çünki köməyim yox idi. Böyük oğlum nə qədər əziyyət çəkdiyimi görürdü. Bir gün sacın başında kündələri bir-bir açıb bişirəkən, oğlum gəldi, bir xeyli baxandan sonra qalxıb evə getdi. Bir azdan Əlində bir adyalla qayıtdı. Həmin adyalı çəpər qonşumuz səmtə ağacların budaqlarına bağladı, dedi ki, ana, qoy heç kim görməsin, səne kömək edəcəm. Həmin gündən sonra o mənim köməkçimə çevril-

di. Mən açdım, o sacın üstündə bişirdi. İşim xeyli yüngülləşdi.

O günlərin hansını deyəsən, hansını saxlayan axı. Dərd bir idi, iki idi? Ətrafda problemli olmayan heç nə yox idi Getsin o günlər, bir də dönməsin, Allah bizlərə o günləri bir də nəşib eləməsin.

Beləcə, Zülfəyyə xanım bu qədar ailə qayğıları məngənəsində uzaq məsafədən su daşıyıb, onu min əziyyətlə qızdırıb Sara xalanı yuyunduranda görmüşdü onun bədənindəki güllə yaralarını. Elə bu yaralar da onun Sara xaladan dinlədiyi bir həyat hekayəsinin başlanğıcı olmuşdur ki, Zülfəyyə xanımla ani bir söhbət zamanı bu həyat hekayəsi yenidən çözülərək qəhrəman bir azərbaycanlı qadının təmsalında erməni xislətinin yeni bir səhifəsi ilə tanışlığımıza vəsilə oldu. Unudulmayacaq bir səhifə... Bu yazı vasitəsilə gənc nəsillərə çatdırılacaq, onları əsla dəyişilməyən erməni xislətinə hər zaman hazırlıqlı olmağa çağıran bir səhifə... Sara xalçanın xalçasının üstündən asdığı silahın mahiyyəti ruhumuza hopmalıdır. Onu məhz anasının əlləri ilə ilmə-ilmə toxuduğu xalçanın üstündən asmasının, bir ömür gözü-nün önündə saxlamasının, yatağını o xalçanın və o silahın altında açmasının səbəblərini ruhumuza yazmalıyıq. Axıdılan qanların, ömrü yarımçıq qalmış uşaqların, həyatına didərginlik, köçkünlik yazılmış soydaşlarımızın, arzuları torpağa kömülən şəhidlərimizin, evində, həyətidə gündəlik həyatını yaşayan, işi-gücü ilə məşğul olan günahsız insanların qətləminə, zaman-zaman Azərbaycanımızdan qoparılan Vətənə həsət torpaqlarımızın nələsi həkk olunmalıdır məfkurəmizə... Unutmamalıyıq, unutmağa haqqımız yoxdur...